

ดอกไม้จันทร์ ดอกไม้สุดท้ายแห่งชีวิต จากไม้ยางพารา

สิ้นเสียงพระสวดพระอภิธรรม ลูกหลาน บรรดาญาติๆ ทั้งเพื่อนสนิท มิตรสหาย คนเคยรักใคร่นับถือ ในชุดดำไว้ อาลัย ทอยยเดินสู่เชิงเมรุเผา ในมือถือดอกไม้ ที่ทางญาติตระกูลมิตร บรรจงวางข้างร่างไว้วิญญาณ เป็นกรร่วมไว้ อาลัยครั้งสุดท้ายต่อดวงวิญญาณผู้จากไป ก่อนเปลวเพลิงจะสลายร่างนำส่งดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับสู่สวรรคต ดอกไม้จันทร์ถือเป็นดอกไม้ดอกสุดท้ายแห่งชีวิตที่คนๆหนึ่งจะได้รับ เป็นดอกไม้เชิงสัญลักษณ์แห่งความไว้อาลัยแต่ ดวงวิญญาณผู้จากไปตามธรรมเนียมปฏิบัติงานศพของคนไทย คำว่าดอกไม้จันทร์ หาใช่ดอกไม้จริง ที่ได้จากการ ปลูก ดูแล รดน้ำ จนชูช่อออกเป็นดอกสวยงาม แต่เป็นดอกไม้ที่ประดิษฐ์จากส่วนของลำต้นไม้ชนิดอื่น จากประวัติ ความเป็นมา เวลาที่มีผู้เสียชีวิต การจัดการเกี่ยวกับศพที่ยังไม่มีพัฒนาการ เช่น การฉีดยารักษาสภาพ หรือวิธีการ รักษาศพไม่ให้มีกลิ่นเหม็น จึงจำเป็นต้องใช้วัสดุ และวิธีทางธรรมชาติ ด้วยคุณสมบัติและความหอมของไม้ชนิดหนึ่ง คือไม้จันทร์ จึงถูกนำมาใช้ในการทำเป็นหีบศพบ้าง ใช้เป็นพืนในการฉาปกิจศพบ้าง เพื่อช่วยกลบกลิ่นในเรื่อง กลิ่น คนสมัยก่อนที่จะใช้ไม้จันทร์ได้ต้องเป็นเจ้าของมูลนายหรือหน่อเนื้อเชื้อษัตริย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโกศสำหรับ บรรจุศพ เจ้านายชั้นสูง ล้วนแต่ใช้ไม้จันทร์ทั้งสิ้น ถือเป็นไม้มงคลที่เป็นของสูง เพราะเป็นไม้ที่หายาก ราคาแพง

นอกจากนี้เชื่อว่ากลิ่นหอมของดอกไม้จันทร์จะนำดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปสู่สวรรคต ต่อมาในสมัย รัชกาลที่ 5 ไม้

จันทร์เริ่มหายากขึ้น กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จึงได้คิดค้นหาวิธีใช้ไม้จันทร์อย่างประหยัด โดยทำเป็นแผ่น บางๆ มัดเป็นช่อเรียกว่าดอกไม้จันทร์เพื่อให้ผู้มาร่วมงานศพได้นำไปวางที่เผาแทนในระยะต่อมาวิธีการดังกล่าว ได้ แพร่ขยายการใช้ในหมู่สามัญชนคนทั่วไป ยิ่งทำให้ไม้จันทร์หายากยิ่งขึ้นไป จึงมีการนำไม้ประเภทอื่นๆ ที่มี คุณสมบัติใกล้เคียงใส่ด้วยกบไสไม้เป็นแผ่นบางๆ มาเป็นกลีบดอกไม้เสมือนหนึ่งแทนดอกไม้จันทร์เทียม และนิยม ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบดอกไม้จันทร์ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามยุคสมัย แบบที่นิยมใช้ส่วนมากเป็นแบบ ธรรมดา ทำเป็นรูปดอกกุหลาบ ดอกแก้ว สีขาว สีครีม และสีดำ แต่ในปัจจุบันทั้งรูปแบบ สีสน และราคาของ ดอกไม้จันทร์เปลี่ยนแปลงไปมากตามความต้องการของยุคสมัย และผู้คนที่มีความหลากหลายมากขึ้น รวมถึง ทัศนคติของคนใช้ดอกไม้จันทร์เปลี่ยนไปเป็นการแสดงความเคารพรักและระลึกถึงผู้ที่ตนรักเป็นครั้งสุดท้าย สีสน และความสวยงามของดอกไม้จันทร์จึงมีความสำคัญมากขึ้น

คุณธีรพงษ์ และคุณรัชนี หน่อแก้ว สองสามีภรรยา ชาวบ้านหมู่ 6 บ้านเด่น ต.โรงช้าง อ.ป่าแดด จ.เชียงราย หนึ่งใน

สมาชิกกลุ่มทำดอกไม้จันทร์ และควบตำแหน่งทำหน้าที่ผู้ประสานงานรวบรวมผลิตภัณฑ์จากสมาชิก ได้ให้ข้อมูล พื้นฐานว่าแต่เดิมชาวบ้านจะทำเฉพาะอาชีพหลักอย่างเดียว คือทำนา ทำสวนลำไย และรับจ้างทั่วไป ปัจจุบัน ชาวบ้านเริ่มหันมาสร้างสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักเพิ่มอีกประเภทหนึ่ง สภาพเศรษฐกิจของชุมชนโดยรวมดีอยู่ใน ระดับพออยู่พอกินสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ก็มีความเสี่ยงต่อสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อพืชผลทาง

การเกษตรและราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน บางปีได้กำไรบ้าง บางปีก็ขาดทุน ทำให้ต้องมองอาชีพเสริมเพื่อลดความเสี่ยง เพราะนับวันค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อประมาณสี่ปีที่แล้ว ตนเกิดแนวความคิดในการหาอาชีพเสริมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเพิ่ม เพราะหลังเสร็จสิ้นภารกิจหลัก เวลาว่างค่อนข้างเยอะ ได้มองหาโอกาสหลากหลายทางจนมาสรุปที่การทำดอกไม้จันทน์และได้ตั้งข้อสังเกตว่าเวลาไปร่วมงานศพเห็นเขาใช้ดอกไม้จันทน์กันเยอะ เมื่อวิเคราะห์แล้วคิดว่าทำไม่ยาก ไม่จำกัดเรื่องเวลา ที่สำคัญวัตถุดิบ สามารถหาได้ในท้องถิ่นและเก็บรักษาได้ง่ายไม่เสียหาย ประกอบพื้นที่ในตำบลโรงช้าง มีหลายคนทำอาชีพทำหีบศพ ปราสาท ธุรกิจเกี่ยวข้องกับ การจัดพิธีงานศพ จึงเข้าไปคุยปรึกษา เจ้าของร้านหีบศพก็ยินดีที่จะรับซื้อ เพื่อขายเสริมเพิ่มการบริการของตนได้ จนถึงการกระจายสินค้าออกไป เพราะมีเครือข่ายที่ดำเนินกิจการด้านการจัดงานศพหลายจังหวัด ในภาคเหนือ จึงได้ชักชวนเพื่อนบ้านที่สนใจ ประมาณ 5-6 คน มาฝึกทำโดยแกะจาก

แบบเดิมที่มีอยู่แล้วบ้าง โดยการแนะนำของเจ้าของร้านหีบศพบ้างและคิดค้น ดัดแปลงขึ้นมาเองบ้าง ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 30 กว่าครัวเรือน ผลิตดอกไม้จันทน์ คุณรัชนี คอยทำหน้าที่ ผู้ประสานงานกับสมาชิกในการรวบรวมเพื่อส่งขายพ่อค้าท้องถิ่นมารับ นำไปกระจายส่งให้กับร้านค้าปลีกย่อยอีกที ครอบคลุมทั่วจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง ลำพูน คุณรัชนี ได้ให้ข้อมูลถึงประเภทไม้ที่สามารถมาทำดอกไม้จันทน์ได้ดีนั้น มีคุณสมบัติ เป็นไม้เนื้ออ่อนไม่มีแก่น สีขาว มีความเหนียว ยืดหยุ่นได้สูง สามารถม้วนเป็นกลีบดอกไม้ได้โดยไม่หัก ซึ่งได้แก่ ไม้สัตตบรรณ (ตีนเป็ด) ไม้ฮ้อยช้าง ไม้มะกอก เพกา(มะลิโตไม้) เมื่อตัดมาเสร็จ จะลอกเปลือกออก ตัดเป็นท่อนๆ ความยาวประมาณ 15 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร มาวางบนรางไม้หนีบ แล้วใช้กบไสไม้ ออกมาบาง ๆ ทีละแผ่น ๆ ซึ่งดอกหนึ่งจะใช้ส่วนประกอบ ด้วยแผ่นไม้ 3 แผ่นเพื่อเป็นกลีบดอกไม้สมบูรณ์ เมื่อได้ไม้วัตถุดิบมาเจ้าของจะทำการไสไม้หมดท่อนก่อนที่ไม้จะแห้ง ถ้าแห้งแล้วไสยาก ไม่เหนียวเหมือนไม้สด เก็บใส่ถุงไว้ก่อน แล้วทยอยเอาออกมาทำ โดยก่อนทำต้องแช่น้ำให้นิ่มก่อนส่วนประกอบอื่นๆ มีก้านดอกทำมาจากไม้ไผ่พันด้วยหนังสือพิมพ์ ใช้ตะปูตอกยึดไว้ ก็จะได้ดอกไม้จันทน์ที่สมบูรณ์ 1 ดอก

ในหนึ่งวัน คนหนึ่งจะสามารถทำได้ ประมาณ 800-1200 ดอก ขึ้นอยู่กับเวลาว่างและความชำนาญของแต่ละคน

เมื่อได้จำนวนมากพอ จะบรรจุใส่ถุง ๆ ละ 100 ดอก ขายส่งให้พ่อค้าท้องถิ่นในราคา 18 บาท เดือนหนึ่งๆสามารถสร้างรายได้เพิ่ม 4,500 – 5,000 บาท ต่อครัวเรือน แต่กระนั้นหากเป็นไปได้อยากได้ราคา เพิ่มจากจำนวนร้อยดอกต่อ 18 บาท เป็นจำนวนร้อยดอกต่อ 20 หรือ 22 บาท จะดี เพราะกว่าจะได้แต่ละดอกต้องใช้ความประณีตและความละเอียด

แต่สำหรับดอกไม้จันทน์ดอกใหญ่ ที่มีความสลบซับซ้อนมากขึ้น ราคา ก็จะแพงตามความยากง่าย ที่นี้ทางกลุ่ม

จะทำก็ต้องเมื่อได้รับการสั่งซื้อจากพ่อค้าเท่านั้น ไม้วัตถุดิบที่จะนำมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นไม้สัตตบรรณ (ตีนเป็ด) ไม้ฮ้อยช้าง ไม้มะกอก เพกา ซึ่งแต่เดชาชาวบ้านจะหามาได้จากหัวไร่ ปลายนา ที่เจ้าของได้ดูแลรักษาไว้ ซึ่งนับวันเริ่มหา

ยากขึ้นจึงต้องหาซื้อไม้จากพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นอีก ชาวบ้านบางคนได้ทำการลักลอบเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าอุทยานแม่ปืม ซึ่งตั้งอยู่เขตติดต่อกันพื้นที่ ต.โรงช้าง อ.ป่าแดด ทำให้ถูกเจ้าหน้าที่อุทยานจับกุม

เมื่อประมาณสองปีก่อน สวนยางพาราของเพื่อนบ้าน ประสบวาทภัยห้กโคนเสียหายจำนวนมาก สังเกตเห็นเนื้อไม้ยางสีขาว ไม่มีแก่น น่าจะใช้ทำได้ ได้ขอซากไม้เพื่อลองทำดู ซึ่งปรากฏว่าสามารถใช้เป็นวัตถุดิบได้ดีมาก เนื่องจาก ไม้ยางพาราไม่มีแก่น มีความเหนียว ยืดหยุ่นได้ดี สีขาว เหมาะสมที่จะใช้ทำดอกไม้จันทร์ ทุกวันนี้ สัดส่วนการใช้ไม้จากไม้ยางพารา สัดส่วนมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งที่ได้ไปล่าจากสวนที่เสียหายจากลมพายุ และซื้อต้นจากสวนที่เจ้าของไม่ต้องการ เช่น สวนปลูกต้นถี่ ต้นแคระแกร็นไม่ให้น้ำยาง ต้นเปลือกแห้งบ้าง ได้ในราคาไม่สูงเกินไป หรือแม้แต่กิ่งย่อยที่เจ้าของสวนตัดแต่งกิ่ง ก็พอใช้ได้ถ้าขาดแคลนไม้จริงๆ ท่อนไม้ยางพารา ขนาดรอบต้น 50 เซนติเมตร ความยาว 1 เมตร สามารถทำดอกไม้ออกมาได้ 5000-5500 ดอก สามารถขายได้เงินโดยเฉลี่ย ประมาณ 900 กว่าบาท ปัจจุบันไม้ยางพาราสามารถหาได้ง่ายในพื้นที่ เพราะเกษตรกรหันมาปลูกกันเยอะขึ้น และแต่ละปีมักประสบปัญหาพายุพัดเสียหายมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และทิศทางลม ในทุกวิกฤติของคนกลุ่มหนึ่ง มักจะเป็นโอกาส ของคนอีกกลุ่มหนึ่งเสมอ แต่คุณรัชนี กล่าวว่าแม้จะเป็นโอกาสที่ดีสำหรับกลุ่มทำดอกไม้จันทร์ แต่ไม่ได้รู้สึกยินดีที่เพื่อนบ้าน ต้องประสบชะตากรรมเช่นนี้ เพราะอาชีพเกษตรกรไม่ว่าจะเป็นประเภทไหน มักมีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติที่ยากจะควบคุมเสมอกระนั้นแม้จะเกิดจากความโชคร้ายของเพื่อนบ้านที่ประสบวาทภัยทำให้สวนยางเสียหาย แต่ก็สามารถก่อเกิดมาตรการพึ่งพาเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน โดยทางสมาชิกกลุ่มได้ไม้ยางพาราเป็นวัตถุดิบในการผลิตดอกไม้จันทร์โดยไม่ต้องซื้อหา ไม่ต้องเสี่ยงต่อการถูกจับกุม สำหรับเจ้าของสวนยางผู้โชคร้าย อาจจะช่วยบรรเทาความความรู้สึกเสียใจได้บ้างจากน้ำใจไมตรีที่เพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มดอกไม้จันทร์ช่วยกันตัดแต่งกิ่ง เก็บกวาดซากไม้ที่ล้มระเกระกระให้กับเจ้าของสวนให้เรียบร้อยโดยไม่ต้องเสียเงินค่าจ้างเก็บกวาดพื้นที่ให้ซ้ำใจซ้ำสอง

ไม้ยางพารา หักเป็นท่อนผ่า ความยาว 15 ซม. กว้าง 1 ซม.

ไสเป็นแผ่นบางๆ เพื่อมาทำเป็นกลีบดอก

ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถออกไปทำงานหนักได้ มานั่งทำดอกไม้เงินทานัน

มีรวมเป็นชุด ๆ ละ 10 ดอก เพื่อสะดวกในการบรรจุถุง และนับจำนวน

ดอกไม้เงินทานันที่เสร็จเรียบร้อย รอบรรจุใส่ถุงๆ ละ 100 ดอก

คุณฉัตรพงษ์ และคุณรัตณี หน่อแก้ว แขนงนำกลุ่มทำดอกไม้เงินทานัน